

Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі

Мова як динамічна знакова система забезпечує функціонування суспільства в його історичному розвитку. Саме тому в новому підході до методики викладання рідної мови великого значення надається розвитку усного та писемного мовлення, мовній культурі особистості. Комунікативний підхід зумовлює найважливіше завдання уроку мови — його орієнтацію на мовлення, на мову як засіб спілкування. У комунікативних вправах завдання полягає у створенні мотиваційної основи для використання певної мовленнєвої одиниці у процесі мовлення, а навчальна мета — це використання мовленнєвої одиниці. Одним із практичних різновидів комунікативних вправ виступають ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення учнів.

Комунікативний підхід до роботи з розвитку зв'язного мовлення суттєво змінює методи навчання. Поряд з традиційним для школи імітаційним методом засвоєння рідного мовлення великого значення набуває метод моделювання мовленнєвого висловлювання. Він реалізується у ситуативних завданнях, які ґрунтуються на залежності висловлювання й мовленнєвого оформлення висловлювань від мовленнєвої ситуації. Розвиваючи в учнів уміння співвідносити зміст та форму своїх висловлювань з мовленнєвою ситуацією, ці завдання дисциплінують мислення, формують уміння вибирати найдоцільніший варіант мовного матеріалу співвідносно з конкретною мовленнєвою ситуацією.

В основі створення ситуативних завдань лежить активізація процесу пізнання через моделювання ситуації. Ситуативність як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів широко використовується у методиці навчання іноземних мов (англійської, німецької, французької та ін.) у курсі загальноосвітньої школи (праці Ю. і. Пассова, І. Л. Бім, Г.Е.Пальмера, Н. О. Демченко, А. А. Імамова, І. А. Рапопорта, Л. В. Макаренко та ін.). Засобом оволодіння зв'язним іноземним мовленням є комунікативний метод, який базується на принципах: 1) мовленнєвої спрямованості навчального процесу; 2) індивідуалізації навчання при керівній ролі її особистісного аспекту; 3) функціональності; 4) новизни; 5) ситуативності. Комунікативність навчального процесу означає його подібність до реального процесу спілкування за такими основними ознаками: умотивований характер мовленнєвої діяльності; наявність взаємостосунків між учасниками акту спілкування, що утворює ситуацію спілкування, яка і забезпечує мовленнєве партнерство; використання тих предметів обговорювання, які дійсно важливі для певної людини конкретного віку та рівня розвитку; застосування мовленнєвих засобів, що функціонують у реальному процесі спілкування. Вікова орієнтація навчального матеріалу допомагає зацікавити учнів у розв'язанні завдань. Учні 6 класу залюбки розповідають про свої захоплення, дружбу, взаємостосунки у шкільному колективі. Темати завдань можуть бути описи походження прізвищ, природи, творів мистецтва, концертів, конкурсів тощо. Ситуативні завдання сконструйовано відповідно до вимог програми з української мови.

Приклади ситуативних завдань для 6 класу

Завдання 1. Уявіть ситуацію: у вас вдома, у дворі чи у когось із знайомих та рідних є тварини, яких ви любите. Оберіть собі адресата мовлення і розкажіть йому про свої спостереження за тваринами. Чи однаковим буде ваше мовлення, якщо адресатом стане вчитель, бабуся, ваш ровесник? Ураховуйте ситуацію спілкування.

Завдання 2. Опишіть кімнату, в якій би жив ваш друг, що займається спортом. Подумайте, які предмети і де саме ви розмістите в цій кімнаті. Складіть опис кімнати за схемою «де? — що?»,

Завдання 3. Уявіть ситуацію; під час прогулянки по парку до вас підійшов кореспондент, який просить вас розповісти про парк у різні пори року, про ваше улюблене місце відпочинку в парку. Складіть розповідь, урахувавши стиль мовлення. В якому стилі ви побудуєте розповідь? Чому?

Завдання 4. Розгляньте репродукції з картинами природи. Уявіть, що ви були на виставці картин. Розкажіть про один із пейзажів. Продумайте своє висловлювання та підготуйтеся до нього.

Завдання 5. Прочитайте уривок замітки, що надійшла до редакції газети. Уявіть себе її працівником. Що б ви відповіли авторові листа? Напишіть замітку типу роздуму в газету про вчинки людей.

У нашому класі жити дуже цікаво. Ми весело проводимо час на перерві, граємо у різні ігри після уроків. Всі учні нашого класу дружать між собою.

Одного разу до нас у клас прийшов новенький. Він невисокий і товстий. Ми йому дали прізвисько Пампушка. А він на нас образився. Чому, ми не розуміємо. В нашому класі всі мають прізвиська і не ображаються: Базіка, Сірий, Галушка, Старий, Комарик. Вчителька нам за це дорікає, а ми не розуміємо, чому. Адже це так весело! Кожен має якесь прізвисько, яке говорить саме за себе — Скелет, Рудий, Товстун. Навіщо потрібно боротися з прізвисками?

Завдання 6. Ознайомтесь з текстом, у якому є діалектизми. Знайдіть їх. У якій місцевості вони вживаються? Наведіть приклади діалектизмів вашої місцевості. Розпитайте про ці слова у своїх родичів чи знайомих. Побудуйте розповідь з використанням діалектизмів. Напишіть цю саму розповідь літературною мовою.

Теплим весняним ранком Іван ішов у полонину. Ліси ще дихали холодками, гірські води шуміли на скоках, а плай радісно підіймався угору поміж воринням. По далеких горбах самотіли тихі гуцульські осередки, вишневі од смерекового диму, яким прокурились, гострі дашки оборогів з запашним сіном, а в долині кучерявий Черемош сердито поблискував сивиною та світив попід скелі недобрим зеленим вогнем. Ніжно дзвеніла над ним хвоя смerek, змішавшись з шумом ріки, сонце наляло золотом глибоку долину, зазеленило трави, десь курився синій димок од ватри... З подри, де сохнуть великі круглі буханці будзу, повіває на ватага вітер, але не може прогнати зі стаї запаху вугля, сиру і овечої вовни. (З тв. М. Коцюбинського).

Завдання 7. Запишіть прізвища учнів вашого класу чи знайомих, які пов'язані з видами діяльності, іменами, професіями тощо. Згрупуйте ці прізвища. Напишіть розповідь про походження прізвищ, використовуючи ваші приклади.

Завдання 8. Побудуйте розповідь про випадок з вашого життя, використовуючи фразеологізми (два-три).

Ведмідь на вухо наступив, замилювати очі, дати драпака, не спускати ока, прикусити язика, як риба у воді, покласти на обидві лопатки, кров з молоком, зарубати на носі, пекти раки, чути як муха сіла, як кіт наплакав.

Завдання 9. Уявіть, що ваш однокласник пропустив заняття і ви повинні йому пояснити про правопис *не* з іменниками. В якому стилі ви будуватимете розповідь? Запишіть її, використовуючи наведені приклади.

Не річка, а озеро; не друг, а ворог; не сталь, а залізо; незнайомка, немовля, необачність, незграба, ненависть, неволя, недруг, нерішучість, несподіванка, несмак.

Завдання 10. Уявіть себе в ролі вчителя, який пояснює учням написання складних прикметників разом чи через дефіс. Побудуйте усну розповідь, використовуючи наведені приклади. Перевірте правильність написання і виправте, де потрібно, помилки.

Книжково ілюстративний, криво різький, лимонно кислий, напів коштовний, курортно санаторний, фізико математичний, віце президентський, лірико драматичний, добре випрасуваний, коло подібний, лимонно жовтий, літо писний, математико технічний, машино тракторний.

Завдання 11. Вам потрібно довести вашому однокласнику, що у наведених прикладах є помилки. Побудуйте розповідь, що починається: «Це слово неправильно написано, тому що...» Яких правил він не знає? Розкажіть їх.

Не навидіти, нешанувати, не дочувати, невиконали, неслухати, не зчутися, незнати, турбується, клич, миєшся, здається, не доставати, подиветься.

Завдання 12. Розкажіть своїм однокласникам про правильне написання займенників, використовуючи наведені приклади. Виправте помилки.

Ні про кого, що небудь, де котрі, будь хто, аби чий, ні скільки, хтозна скільки, де на кому, будь який, казна хто, ні котрий, ні чого, ні з ким, декому, аби який.

Завдання 13. Уявіть собі, що ви зустріли іноземця, який не розуміє вживання числівників. Розкажіть йому про вживання та написання простих і складених числівників, використовуючи наведені приклади.

Дванадцять, чотири, тридцять п'ять, шістсот, тисяча, вісімнадцять, двадцять вісім, вісімдесят, сто двадцять п'ять, чотирнадцять, четверо, двісті, триста п'ять, двадцять, чотирнадцять тисяч сто вісімдесят шість, десять, вісімдесят три, вісім сотих, одинадцятєро, семеро, сімсот тридцять п'ятий, мільйон, одна третя, двадцять три соті.

Завдання 14. Прочитайте текст. Визначіть його тему. Знайдіть у ньому числівники. Побудуйте за таким зразком розповідь-повідомлення на конкурс про вживання виразів: місто на семи горбах, сім смертних гріхів, до сьомого коліна, книга за сімома печатями, на сьомому небі.

Сім чудес світу

Коли про когось кажуть сьогодні, що «він бачив сім чудес світу», то стверджують лише, що людина ця багато подорожувала. Жодного із семи чудес світу вона не бачила та й не могла б побачити такими, якими їх бачили у часи виникнення вислову, бо вони вже давним-давно зникли. Збереглося лише одне — єгипетські піраміди, та й тих частину зрушено з місця під час будівництва Нільської гідроелектростанції. Друге чудо - сади Семираміди - величезний комплекс, що складався з чотирнадцяти приміщень, розділених переходами, над якими були складені з цеглин тераси. На них росли рідкісні дерева, кущі і квіти. Третє чудо - мавзолей у Галікарнасі — проіснувало з IV ст. до н.е. до XV ст. Храм богині Артеміді в Ефесі - четверте чудо світу — в 356 р. до н. е. спалив Герострат. П'ятим чудом вважався колос Родоський. Ця статуя проіснувала лише шістдесят років і була зруйнована землетрусом. Шосте чудо світу - статуя бога Зевса в Олімпії. Вона проіснувала кілька десятиліть і загинула від пожежі. Сьоме чудо - маяк на острові Фарос біля Олександрії

заввишки 150 метрів. Вислів «восьме чудо світу» вживається тоді, коли ми щось хочемо звеличити, піднести над загальним рівнем. (За А. Коваль)

Завдання 15. Уявіть себе науковим працівником. Ви готуєте виступ на лінгвістичну тему про вживання прикметників у текстах художнього стилю. У наведеному тексті знайдіть прикметники. Випишіть з творів Т.Шевченка, І.Франка, М.Рильського та інших письменників прикметники, продовживши розповідь на запропоновану тему.

Служителі муз - поети і письменники - не обмежуються нормативним лексиконом, а творять свої слова, які можуть прижитися в мові, або лишитися в індивідуальній авторській скарбниці новотворів. Так колись з'явилися у мові слова *життєдайний, білосніжний, крутовий, осяйний, щиросердий, дивовижний, славнозвісний, вільнодумний, добродійний, доброзичливий, самовідданий, сизокрилий, далекосяжний, легковажний, людиноненависницький, вершинний* і т д

Завдання 16. На засідання лінгвістичного гуртка підготуйте усну розповідь про вживання *не* з дієсловами. Складіть таблицю з цього граматичного матеріалу або використайте готову з підручника. Наведіть по 5 прикладів на кожний з випадків правопису.

Завдання 17. У наведеному уривку знайдіть дієслова. Використовуючи їх, складіть розповідь-повідомлення своїм однокласникам про дієслово як частину мови.

Вийшло, що справді Марійці не треба й не можна їхати. погодилися на тому, що вона проведе їх до Лящівського поля та й вернеться.

І от Лиска вже запряжена. Щоб селом не маячити, не наvertатися кому не слід на очі, вирішили на гору вибиратися просто з Даринчиного подвір'я. Стежка є, ще й широченька, возик пройде. Даринка веде за налігач Лиску, а Марійка підпихає возик іззаду.

На горбі обігнули попід соняшниками яр і то вузькими польовими шляшками, то зворотами доїхали до Бойкової могили. Постояли, обнявшись, попрощалися. Марійка, плачучи, пішла назад, а Даринка рушила далі.

Заспоришений шляшок у житі - рівний, м'якенький. З теплого краю ледь-ледь подихає вітерець, сонно шепотять колоски. По один бік у Даринки йде-сяє тоненький молодик, по другий – жовте кільце. Гомонять дерев'яні коліщата під возиком, котиками муркочуть сонному Лаврикові під його коліскою, а Даринка ще й підспівує їм. Де під гору - візьметься за голоблю рукою, підпоможе Лисці, а де з гори – підбіжить поряд неї. Легко трюхикає Лиска, тонко та високо співають коліщата...

(І. Вирган, «Даринка з братиком»)

Завдання 18. Вам доводилось спостерігати влітку за природою. Прочитайте опис галявини, зверніть увагу на вживання дієслів та слів, які їх замінюють. У якому стилі написаний текст? Побудуйте свій опис побаченого, використовуючи дієслова. Подумайте, яким стилем писатимете. Розберіть як частину мови 5 дієслів.

Маленька галявина, а скільки цікавого тут! Порозвішував на куці від гілки до гілки тоненькі ниточки павук – справжня тобі гойдалка! Десь зверху, з-поміж зеленого листя - тьвітть-тьвітть! – і скільки хоч приглядайся, а не видно пташки: заховалась, тільки голос подає.

Он у траві — потемніла, не помічена ніким раніше суниця. Аж до самої осені всихатиме, якщо чийсь гострий, шпичастий язичок не продірявить її наскрізь. Можна б

зірвати суницю, вона запашна, гіркувато-солодка на смак, але зовсім не хочеться рухатись, навіть руку лінки простягти – так розігріло хлопчика сонце.

Вискочив з трави коник, погойдався мить на кінчику стеблини і знову - шасть у густу зелень. Є така казка: просив горобець билинку поколихати його – билинка чомусь не схотіла: коникові й просити не треба — на якій хоч травинці поколишеться: крихітний він.

Обліпили старий пеньок слизькі жовтуваті гриби. Їх палицею не позбиваєш, аж прикипіли до грубої кори...

(Н. Бічуя, «Зелений-зелений світ»)

Завдання 19. Ви любите гратись з друзями в ігри? Опишіть одну з них, використовуючи дієслова та дієприслівники. Подумайте, який стиль та тип мовлення слід використати. Для прикладу ознайомтесь із записаною грою. Знайдіть у тексті дієслова.

Піжмурки

Насамперед визначають, кому жмуритись і кому ховатись: один із гравців сідає на землю, всі кладуть по одному пальцю на його коліно. Той, кого вибрали, сидячи проказує лічилку:

*Котилося торба
З великого горба
А в тій торбі -
Хліб паляниця
Кому доведеться,
Тому і жмуриться.*

Останній у цій лічбі закриває очі і обличчя руками. Всі ховаються. Гравець, жмурячись, запитує: «Чи вже? » Коли ж не почує ні від кого відповіді, встає і починає шукати. Кого першого він знайде, той жмуриться.

(З книги «Скарби

мудрості»)

Завдання 20. Прочитайте текст. Яка його основна думка? Знайдіть в оповіданні порівняння. Яку роль вони виконують у творі? Складіть оповідання про випадок з життя, коли вам доводилось бачити, як люди гарною справою виявляють своє ставлення до оточуючих. Пригадайте всі особливості твору-роздуму. Назва може бути «Друг пізнається у біді», «Не той друг, хто медом маже, а хто правду скаже», «Хороша справа прикрашає людину» та ін.

Сьома дочка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала одного разу мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулась додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною почали говорити, як вони скучили за матір'ю.

-Я скучила за тобою, немов маківка за сонячним променем, - сказала перша дочка.

-Я ждала тебе, як суха земля жде краплину води, - промовила друга дочка.

-Я плакала за тобою, як маленьке пташеня плаче за пташкою, - сказала третя.

-Мені тяжко було без тебе, як бджолі без квітки, - щебетала четверта

-Ти снилась мені, як троянді сниться краплина роси, - мовила п'ята.

-Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, - сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона зняла з ніг матері взуття й принесла їй води в мисці – помити ноги.

(В. Сухомлинський)

Використання ситуативних завдань у 6 класі урізноманітнює види робіт, сприяє розвитку логічного мислення учнів, показує шляхи практичного застосування набутих школярами знань.